

УДК 94(52)"1603/1912":316.3

DOI <https://doi.org/10.12958/3083-7030-2025-2-129-135>**Скакальська Ірина Богданівна,**

докторка історичних наук, професор,

завідувач кафедри української мови і літератури,

історії та методик їх навчання

Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка,

Кременець, Україна.

irunas@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-8705-7971>

ЯПОНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ЧАСІВ ТОКУГАВИ І МЕЙДЗІ: НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ І ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

Японію після Другої світової війни дослідники визначають як пост-історичний світ, як суспільство, вільне від ностальгії, з цінностями, повністю позбавленими будь-якого людського змісту в історичному сенсі; ці цінності, стверджує він, були втрачені під час атомних бомбардувань Хіросіми та Нагасакі. Дивом Японія вийшла неушкодженою з атомного попелу – з мертвого або порожнього життя – як неісторична істота, істота без історії. Однак, водночас, ця істота має великий потенціал для навчання та силу, і володіє чутливістю, більшою, ніж будь-яка інша країна, частково через своє відчуття відмінності та невпевненість у своїй історичній ідентичності.

Тож не випадково національна ідентичність та культура Японії привертала увагу вітчизняних та зарубіжних дослідників (Каліщук, 2025; Каліщук, Гусак, 2025; Стрільчук, Гусак, 2024; Скакальська, 2025; Стрільчук, Шеремета, 2023; Levy, 1999).

За словами Акіри Асади, Жана Бодріяра, Френсіса Фукуями та інших, в історії Японії можна виділити три періоди «постісторичності» (або «кінця історії»). Перший період – це ера Токугава (1603–1868), особливо після 1630-х років, коли християнським місіонерам було заборонено в'їзд до Японії, що ознаменувало початок політики сакоку («закрита країна»), коли контакти із зовнішнім світом були офіційно заборонені та обмежені торгівлею з голландцями на Дедзімі, невеликому острові за межами Нагасакі. Таким чином, Японія залишилася (чи, радше, вона залишилася) поза загальним потоком світової історії та стала постісторичною сферою. Другий період – це серпень 1945 року, коли атомні бомби були скинуті на Хіросіму та Нагасакі, а руйнівні наслідки ядерної енергії змусили весь світ усвідомити, що кінець може бути дуже близько. Цей момент постісторичності є актуальним для всього людства. Третій період визначають від 1990-ті роки, після закінчення періоду «економіки бульбашок» у Японії, коли події в японському суспільстві стали чітким показником того факту, що споживацькі суспільства досягли рівня нудьги та пасивності, який запобігає виникненню будь-якої динамічної історичної події, ніби історія зупинилася і ніщо не може повернути її до руху (Kojève, 1980; Fukuyama, 1992; Asada, 1999; Baudrillard, Guillaume, 2002).

Але чи справді Японія періоду Токугави була «постісторичною» сферою? Насправді, я б стверджував, що це залежить від перспективи: для того, хто дивиться на карту світу на кораблі, що вирушив у подорож морями, – так, Японія була поза межами доступного царства; для того, хто занурився в карту Едо, – ні. Все було зовсім інакше, в тому сенсі, що відбувалося багато соціальних, культурних та політичних подій, які виявилися вирішальними для модерні-

зації країни, настільки, що можна навіть стверджувати, що модернізація вже почалася в Японії Токугава XVII століття.

Рейнхард Бендікс стверджує, що «словник сучасної соціології», можливо, виник у кількох країнах Північно-Західної Європи, але він абсолютно неактуальний поза межами регіону, де розпочалися сучасні технології та сучасні процеси соціальних і політичних змін. У цьому конкретному регіоні Європи було цілком природно, що зміни слід розглядати як іманентні та водночас стійкі та проникливі, щоб впливати на всі аспекти соціальної структури та культурного життя. Однак у Японії, коли розвиток розпочався після 1868 року, теоретичні та соціальні передумови були іншими: «Кожна індустріальна країна зберігає риси свого доіндустріального суспільства, і форми індустріальних суспільств, ймовірно, значно відрізняються залежно від їхніх попередніх традицій» (Bendix, 1999, с. 471).

Іншими словами, в Японії «симбіоз» між традицією та сучасністю був зруйнований, тоді як політичні та соціальні зміни були викликані не поступовою адаптацією до сучасного способу технологічного мислення, а «завоюванням, військовою окупацією та розділом». У Японії перехід до сучасності відбувся шляхом своєрідної «аристократичної революції», яка йшла зверху донизу, що пояснює один з головних парадоксів японського суспільного життя після Реставрації Мейдзі: привілейоване становище аристократія жодним чином не була оскаржена зміною парадигми, як і статус самураїв (офіційно вони втратили свої привілеї та були цим досить незадоволені, але насправді вони вже стали радше вченими та захисниками моральних чеснот, ніж воїнами). Знову ж таки, політика сакоку, можливо, відіграла вирішальну роль за відсутності конкуруючих ідеологій: оскільки країна була ізольованою, зовнішніх впливів майже не було до 1868 року, а якщо й були, то їх масштаби були абсолютно незначними. Відсутність ідеологічної поляризації, у свою чергу, призвела до того, що обурення ніколи не накопичувалося та не асоціювалося з жодною ідеологією, що запобігало виникненню будь-яких масштабних соціальних потрясінь, які б намагалися змінити ситуацію знизу вгору. Таким чином, настання сучасності в Японії не було результатом демократичного руху, який сколихнув усе суспільство, а радше плавним, низхідним, стабільним рухом.

Самураї не могли (і, певною мірою, не бажали) чинити опір зміні свого статусу та становища в суспільстві з кількох причин: по-перше, їх усіх виселили з землі, що позбавило їх відчуття приналежності, яке є важливим для кристалізації соціальних заворушень у цілісний проект. По-друге, вони вже пройшли процес відносної демілітаризації та зростаючої бюрократизації, що залишило їх майже безсилими та нездатними організуватися для спільного опору проти чого-небудь, будь то повсюдний вплив сьогунату та феодалів періоду Токугава, чи швидка індустріалізація та реорганізація суспільства на початку епохи Мейдзі. Більше того, виселення з землі та певне антисільське упередження перетворили самураїв на «урбанізованих» особистостей, які краще почувалися в центрі уваги міста, ніж у суворості війни. Як пише Р. Бендікс: «Щодо їхньої освіти, манерності та ідей, самураї, безумовно, залишалися вірними своїм традиціям фізичної доблесті та лицарської честі [...], але це був мілітаризм без війни, і перш за все це була індивідуалізована військова позиція. [...] Таким чином, Японія вступила в сучасний світ у 1868 році під керівництвом демілітаризованої аристократії, яка звертала свою увагу на просування освіти та економічного підприємництва як необхідну передумову майбутнього політичного та військового відродження країни» (Bendix, 1999, с. 476).

Іншими словами, насправді ідеал воїна (який досі асоціюється з самураєм у деяких літературних творах) поступово був витіснений ідеалами особистої поведінки, більш підходящими для бюрократа. У Токугаві, в Японії, розвинулася «ідеологія заслуг» (= меритократія), принаймні в принципі, яка стверджувала, що заслуги мають бути критерієм для призначення на посаду. Ця ідеологія була дуже задовільною для самураїв, оскільки вона заспокоювала їхню гордість та прагнення. Однак, водночас, вона посилювала вже існуючу напруженість між фео-

далами з їхніми відповідними володіннями та сьогунатом Едо. Ця меритократія є саме причиною, чому самураї змогли прийняти шок – якщо такий взагалі був – Реставрації Мейдзі: вони тепер змогли отримати доступ до найвищих посад, і саме це й сталося. Це ще один приклад модернізації Японії, де традиційні риси, закладені в суспільстві (тобто підкреслення статусних відмінностей та перевага, що надається заслугам), дозволяють сучасності дуже швидко та ґрунтовно впроваджуватися; в Японії «розривний» погляд на сучасність майже неможливий. Звичайно, є й інші елементи, що підтверджують це твердження.

Ще одним фактором, що сприяв переосмисленню самураїв як прихильників та лідерів нової парадигми, була гостра невідповідність між їхнім високим соціальним рангом (вони займали перше місце в офіційній ієрархії сі-но-ко-сьо (士農工商) у період Токугава в Японії) та їхнім низьким економічним становищем. Фактично, більшість із них ледве зводили кінці з кінцями та були дуже залежними від грошей, які вони отримували у вигляді позик, стипендій чи хабарів від заможних купців. Це, разом з їхнім надзвичайно низьким опором змінам – головним чином через те, що вони були відірвані від землі – дозволяло їм бути універсальними та мобільними. Іншим фактором була реальність того, що більшість із них були високоосвіченими: вони не лише знали мистецтво війни, але й були знаними в конфуціанських творах. Їхня (майже) аристократична відраза до заробляння грошей, у поєднанні зі звичками ощадливості, робила їх динамічними та прагнучими діяти без особливої надії на матеріальну винагороду. Більше того, культ дії, який їм прищепили через принципи бусідо (武士道) та нову ідеологію прагнень, що походила з меритократії, фактично перетворив їх на один із найефективніших векторів модернізації Японії. Їхній привілейований статус був скасований урядом Мейдзі шляхом серії реформ, які запровадили систему військового обов'язку для регулярної армії – цей крок значною мірою зрівняв суспільство і водночас позбавив самураїв їхнього виключного права носити меч. Однак, не зупинившись на цьому, самураї дуже швидко адаптувалися: вони проявили ініціативу і протягом першого десятиліття після Реставрації Мейдзі замінили більшість ключових фігур у центральному уряді та місцевій адміністрації.

За словами Меріон Дж. Леві, початкова стадія сучасності в Японії по суті стосується суспільства, в якому відсутні елементи сучасного промислового виробництва і яке фактично є значною мірою самодостатнім, головним чином тому, що воно переважно аграрне, з чітким розмежуванням між містами та селами (Levy, 1999, с. 432–434). Переважна більшість людей (включаючи самураїв) жила на межі існування, тоді як сьогунат постійно намагався різними способами тримати під контролем та мінімізувати можливості для соціальних змін – таким чином, урядова структура була поєднанням високоцентралізованих та високодецентралізованих елементів. Сьогунат Токугава справді був однією з найжорсткіших та найефективніших феодальних систем, і це діяло не таким загадковим чином: підкреслюючи конфуціанські цінності, такі як вірність та синівська шанобливість, сьогунат нав'язав сімейну систему як один з головних сховищ та гарантів вірності, а отже, і стабільності. Саме тому багато адміністративних посад визначалися спадково, і те саме відбувалося з самураями, торговцями та ремісниками. Наприклад, купці залишали свій бізнес старшому синові, а якщо у них були лише доньки, то для них було майже моральним обов'язком знайти спадкоємця через усиновлення – таким чином сімейне життя було тісно пов'язане з посадою чи роботою, що значно полегшувало дотримання ідеї лояльності. М. Дж. Леві синтезує роль сімейної системи як вектора соціального контролю наступним чином: «[...] піддані Токугави знали і, очевидно, з власної волі, погодилися з величезним акцентом, який робився на вірність різним посадам у феодальній ієрархії. Першочерговим обов'язком кожної людини був обов'язок перед своїм повелителем. Цей обов'язок перевершував навіть сімейний [...]» (Levy, 1999, с. 451).

У класовій системі, яка теоретично була повністю закритою, мобільності майже не було: яким би багатим і впливовим він не був, купець ніколи не міг стати членом знаті. «Він міг

стати силою за тронем даймьо, але він не міг ним стати» (Levy, 1999, с. 455). Більше того, оскільки купцям не дозволялося володіти землею, їхньою єдиною надією на безпеку залишалися зусилля стати дедалі більш економічно ефективними та успішними – з часом вони ставали дедалі більш згуртованими та послідовними як група, і, зрештою, завдяки постійному накопиченню статків, вони стали єдиними осередками влади, окрім самих Токугава.

На думку М. Дж. Леві, Реставрація Мейдзі 1868 року знаменує собою початок перехідного періоду, що характеризується переплетенням старого, традиційного соціального ладу з впровадженням нових концепцій та сил. Дослідник говорить про «розпад старого ладу», коли згадує про домодерну парадигму часів Токугави: як приклад такого розпаду вона наводить «зростання фактичної влади та значення» купців, які були економічно сильнішими за будь-який інший клас. Потім вона стверджує, що купці перетворилися на своєрідний середній клас у своїх економічних ролях, оскільки вони були підприємцями, торгували, пропонували фінансування як для виробництва, так і для споживання, позичали гроші і, нарешті, створили банки. Хоча їх було небагато, вони також почали відігравати важливу роль у культурі, розвиваючи театр і літературу, які значною мірою були їхніми власними – попередників багатьох форм масової культури в сучасній Японії можна знайти в подіях Токугави, пов'язаних з культурою чонін загалом і з купцями зокрема.

Однак, я вважаю, що зростання могутності купців не обов'язково є ознакою розпаду старого порядку; багато принципів традицій були збережені та перенесені в сучасність, але вони стали менш помітними під нескінченною лавиною яскравих нових речей, імпортованих із Заходу. Самураї, переосмислені та замасковані під бюрократів, були мозком у вступі Японії в сучасність, але купці були м'язами, оскільки вони несли весь фінансовий тягар такого підприємства. Речі змінилися на поверхні – заплановані дороги були замінені залізницями, дерево було витіснено сталлю тощо – але внутрішня робота суспільства залишилася (майже) незмінною. Надзвичайно потужні монополії, що утворилися після 1868 року, все ще були організовані та керувалися як сім'я, і вони все ще покладалися на лояльність та інші конфуціанські чесноти, щоб функціонувати – ці цінності були просто відсунуті на другу, менш видиму площину. «Зрив» насправді є не що інше, як безперервність.

Такі поступові трансформації в самій структурі суспільства Токугава – тонкі, але ґрунтовні, повільні, але всеохоплюючі трансформації – фактично підготували ґрунт для відкриття Японії Заходу. Коли кораблі коменданта Перрі прибули в 1853 році та змусили Японію завершити період сакоку, японці не були невідомими до того, що послідувало; навпаки, вони дуже швидко зрозуміли підступність та значення цього нового виклику. Країна не була Сплячою Красунею, пробудженою від сну принцом, вона не дрімала в своїх межах. Як не парадоксально, політика сакоку створила середовище, яке було більш ніж родючим і підготовленим до сучасності. Як пише М. Дж. Леві: «Японський подвиг був настільки близьким до підйому на власних ногах, наскільки це коли-небудь бачив сучасний світ. Вони починали на межі банкрутства, майже не використовували іноземного капіталу, створили нерентабельну важку промисловість, організували та підтримували сучасну військову та військово-морську інфраструктуру, радикально змінили свою систему управління, змінили свої системи виробництва та споживання товарів і послуг на таку, в якій сучасна промисловість була стратегічною, створили та провели багато високоприбуткових сучасних підприємств, зробили грамотність практично універсальною та навчили своїх людей ефективно діяти з точки зору типів відносин, які були відносно неважливими та невідомими в період Токугави. Вони зробили все це практично без внутрішнього кровопролиття чи розпаду великих масштабів, і вони просунулися дуже далеко у цій справі не більше ніж за п'ять десятиліть» (Levy, 1999, с. 460–461).

Під час цього дивовижного подвигу купцям, яких, у певному сенсі, «звільнив» новий уряд, дозволили робити те, до чого вони вже звикли, але без обмежень, і саме звідси зрештою й вини-

кла їхня сила впливу. Вони, разом із самураями, були серед «щасливих небагатьох», чії традиційні соціальні ролі та позиції в суспільстві робили адаптацію до стратегічних ролей у новій парадигмі відносно легкою. Навіть попри те, що структура японського суспільства була радикально змінена – принаймні, на поверхні – існували деякі речі/явища/соціальні категорії, які залишилися практично незмінними в новому контексті.

Висновковуючи вкажемо, що в Японії сучасність не слід розглядати чи сприймати як загрозу сутності, залучену до смертельного зіткнення з традицією; навпаки, динамічне поєднання традиційного та сучасного є надзвичайно показовим щодо того, як сучасність як цілісний проєкт розвивалася в іншому світогляді. Японія мала (майже) нерозривну традицію імператора як єдиного джерела легітимності та постаті влади – з реставрацією імператор Мейдзі став одночасно хранителем традицій, символом і промоутером сучасності. Відсутність релігійної свідомості, а точніше, високий ступінь релігійного синкретизму, який характеризував (і досі характеризує) японський спосіб мислення, пояснює відсутність ідеологічних перебільшень, доктринальних суперечок та відчайдушних конфронтацій. Олігархічне правління колишніх самураїв, щойно переосмислених у бюрократів, було безперечним, оскільки воно черпало свою легітимність і силу з конфуціанської спадщини системи Токугава; лояльність не відкидалася, а перенаправлялася від сьогуну до імператора і, як наслідок, до всього, що він підтримував, включаючи абстрактні ідеї, такі як сучасність. Як наслідок, авторитет імператора ще більше зміцнився, а імперський уряд став гарантом порядку. Більше того, настання сучасності було досить плавною зміною, оскільки Японія мала можливість зробити кілька кроків, запозичивши у промислово більш розвинених країнах технологію, яка була готовою та сучасною на той час, таким чином пропускаючи весь процес спроб і помилок, який призвів до створення цих технологій. І останнє, але не менш важливе: Японія також мала можливість побачити «важливість політичної ініціативи у спробах просування економічних змін та подолання посилення розколу населення».

Список використаної літератури

1. Каліщук О., Гусак Д. Культурні маркери національної ідентичності (спроба компаративного аналізу досвіду на прикладі України та Японії). *Літопис Волині*. 2025. Ч. 32. С. 139–144. DOI: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2025.32.23>
2. Каліщук О. Рефлексії над змінами епохи Мейдзі в Японії: культура й суспільство. *Літопис Волині*. 2025. Ч. 33. С. 159–163. DOI: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2025.33.26>
3. Скакальська І. Б. Зустрі культур: українсько-японські культурні взаємини початку ХХ століття (на прикладі театральних турне). *Літопис Волині*. 2025. Ч. 33. С. 187–191. DOI: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2025.33.31>
4. Стрільчук Л., Гусак Д. Культурна модернізація Японії: від традиціоналізму до культурної експансії. *Літопис Волині*. 2024. Ч. 31. С. 99–103. DOI: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2024.31.15>
5. Стрільчук Л., Шеремета А. Політичні та соціальні трансформації Японії в епоху сьогунату Токугава. *Літопис Волині*. 2023. Ч. 28. С. 240–244. DOI: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2023.28.34>
6. Asada A. «Rekishī no owari» wo koete (Beyond the «End of History»). Tokyo : Chūō Bunko, 1999.
7. Baudrillard J., Guillaume M. Figuri ale alterității, trans. by Ciprian Mihali. Pitești & București : Paralela, 2002. (45, Seria studii socio-umane).
8. Bendix R. Preconditions of Development. A Comparison of Japan and Germany. In: Malcolm Waters (Ed.), *Modernity. Critical Concepts*. Vol. I: Modernization. London; New York : Routledge, 1999.
9. Fukuyama F. The End of History and the Last Man. London : Penguin Books, 1992.
10. Kojève A. Introduction to the Reading of Hegel. Lectures on the Phenomenology of Spirit, trans. by James H. Nichols. New York : Cornell University Press, 1980.

11. Levy M. J. Contrasting Factors in the Modernization of China and Japan. In: Malcolm Waters (Ed.), *Modernity. Critical Concepts*. Vol. I: Modernization. London; New York : Routledge, 1999.

References

1. Kalishchuk, O., & Husak, D. (2025). Kulturni markery natsionalnoi identychnosti (sproba komparatyvnoho analizu dosvidu na prykladi Ukrainy ta Yaponii) [Cultural markers of national identity (an attempt at comparative analysis of experience based on the examples of Ukraine and Japan)]. *Litopys Volyni – Chronicle of Volyn*, (32), 139–144. DOI: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2025.32.23> [in Ukrainian].
2. Kalishchuk, O. (2025). Refleksii nad zminamy epokhy Meidzi v Yaponii: kultura y suspilstvo [Reflections on the changes of the Meiji era in Japan: culture and society]. *Litopys Volyni – Chronicle of Volyn*, (33), 159–163. DOI: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2025.33.26> [in Ukrainian].
3. Skakalska, I. B. (2025). Zustrich kultur: ukrainsko-yaponski kulturni vzaiemyny pochatku XX stolittia (na prykladi teatralnykh turne) [Meeting of cultures: Ukrainian-Japanese cultural relations at the beginning of the 20th century (based on the example of theatre tours)]. *Litopys Volyni – Chronicle of Volyn*, (33), 187–191. DOI: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2025.33.31> [in Ukrainian].
4. Strilchuk, L., & Husak, D. (2024). Kulturna modernizatsiia Yaponii: vid tradytsionalizmu do kulturnoi ekspansii [Cultural modernisation of Japan: from traditionalism to cultural expansion]. *Litopys Volyni – Chronicle of Volyn*, (31), 99–103. DOI: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2024.31.15> [in Ukrainian].
5. Strilchuk, L., & Sheremeta, A. (2023). Politychni ta sotsialni transformatsii Yaponii v epokhu sohunatu Tokuhava [Political and social transformations in Japan during the Tokugawa shogunate]. *Litopys Volyni – Chronicle of Volyn*, (28), 240–244. DOI: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2023.28.34> [in Ukrainian].
6. Asada, A. (1999). «Rekishi no owari» wo koete (Beyond the «End of History»). Tokyo: Chūō Bunko [in English].
7. Baudrillard, J., & Guillaume, M. (2002). Figuri ale alterității, trans. by Ciprian Mihali. Pitești & București: Paralela 45, Seria studii socio-umane [in English].
8. Bendix, R. (1999). Preconditions of Development. A Comparison of Japan and Germany. In: Malcolm Waters (Ed.), *Modernity. Critical Concepts*. Vol. I: Modernization. London and New York: Routledge [in English].
9. Fukuyama, F. (1992). The End of History and the Last Man. London: Penguin Books [in English].
10. Kojève, A. (1980). Introduction to the Reading of Hegel. Lectures on the Phenomenology of Spirit, trans. by James H. Nichols. New York: Cornell University Press [in English].
11. Levy, M. J. (1999). Contrasting Factors in the Modernization of China and Japan. In: Malcolm Waters (Ed.), *Modernity. Critical Concepts*. Vol. I: Modernization. London and New York: Routledge [in English].

Скакальська І. Б. Японське суспільство часів Токугави і Мейдзі: національна ідентичність і виклики сучасності

У статті розглянуто проблеми формування національної ідентичності в японському суспільстві часів Токугави та епохи Мейдзі. Проаналізовано особливості свідомості різних прошарків японського суспільства – зокрема самураїв та купців. Японія мала (майже) нерозривну традицію імператора як єдиного джерела легітимності та постаті влади – з реставрацією імператор Мейдзі став одночасно хранителем традицій, символом і промоутером сучасності. Відсутність релігійної свідомості, а точніше, високий ступінь релігійного синкретизму, який характеризував (і досі характеризує) японський спосіб мислення, пояснює відсутність ідеологічних перебільшень, доктринальних суперечок та відчайдушних конфронтацій. Олігархічне правління

колишніх самураїв, щойно переосмислених у бюрократів, було безперечним, оскільки воно черпало свою легітимність і силу з конфуціанської спадщини системи Токугава; лояльність не відкидалася, а перенаправлялася від сьогуна до імператора і, як наслідок, до всього, що він підтримував, включаючи абстрактні ідеї, такі як сучасність. Вказано на характеристики японського суспільства, які спостерігаються донині – існують дві протилежні тенденції, які слід спостерігати. Одна з них полягає в тому, що з віком людина стає більш консервативною; таким чином, молоде покоління в наступні роки буде схильне поводитися все більше і більше як старше покоління. Причина цієї консервативної тенденції полягає в тому, що консервативні цінності суспільства не просто випадково пов'язані з владою, а радше існують тому, що підтримують існуючі економічні та політичні інституції. Ці інституції повільно змінюються. Оскільки вони зберігаються, система цінностей, яка їх підтримує, також, ймовірно, зберігатиметься. Коли молодші японці приєднуються до усталених економічних та політичних інституцій, вони, ймовірно, стають більш консервативними у світогляді та сповідують більш консервативні цінності.

Ключові слова: Японія, Токугава, Мейдзі, культура, національна ідентичність, культурна модернізація.

Skakalska I. B. Japanese society during the Tokugawa and Meiji periods: national identity and contemporary challenges

The article examines the problems of forming national identity in Japanese society during the Tokugawa and Meiji periods. It analyses the peculiarities of the consciousness of different strata of Japanese society, in particular the samurai and merchants. Japan had an (almost) unbroken tradition of the emperor as the sole source of legitimacy and authority; with the restoration, Emperor Meiji became simultaneously the guardian of traditions, a symbol and a promoter of modernity. The absence of religious consciousness, or more precisely, the high degree of religious syncretism that characterised (and still characterises) the Japanese way of thinking, explains the absence of ideological exaggerations, doctrinal disputes and desperate confrontations. The oligarchic rule of the former samurai, newly reimagined as bureaucrats, was unquestionable, as it drew its legitimacy and power from the Confucian heritage of the Tokugawa system; loyalty was not rejected but redirected from the shogun to the emperor and, as a result, to everything he supported, including abstract ideas such as modernity. The characteristics of Japanese society that are still observed today are pointed out – there are two opposing trends to be observed. One is that people become more conservative with age; thus, the younger generation in the coming years will tend to behave more and more like the older generation. The reason for this conservative trend is that the conservative values of society are not simply coincidentally linked to power, but rather exist because they support existing economic and political institutions. These institutions change slowly. As they are preserved, the value system that supports them is also likely to be preserved. When younger Japanese join established economic and political institutions, they are likely to become more conservative in their worldview and espouse more conservative values.

Key words: Japan, Tokugawa, Meiji, culture, national identity, cultural modernisation.

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

Стаття надійшла до редакції: 15.11.2025 р.

Прийнято до друку: 23.12.2025 р.

Опубліковано: 29.12.2025 р.